

ԷԶԵՐ ԺՈՐԺ ՔԼԵՄԱՆ ՍՈՅԵՆ ⁽¹⁾

ՃԱՌ Ի ՊԱՏԻԻ ԷՏՄՈՆ ՏԸ ԿՈՆՔՈՒՐԻ

Պարոններ,

Ձենէ շատեր թերեւս, այն վայրկեանին ուր ոտքի կ'ելլեմ, ինքզինքնուն պիտի Հարցնեն թէ ի՞նչ տխուրացում խօսք պիտի առնեն եւ թէ ի՞նչ պէս ըսելիք ճը կրնամ ունենալ ես, Հաւաքման ճը մէջ ուր Ֆրանսական արուեստի այնքան վարպետներ փութացած են զալ՝ Էտանն աը Կոնքուրի մէջ ճշմարտութեան ու գեղեցկութեան ճեմ գործաւորի ճը դատանքը պատուելու Համար:

Ես ալ կը փնտռեմ, պարոններ, եւ սքանչելի կը գտնեմ որ այս ազնուական աշխարհագրութեան կազմակերպիչները ուզած ըլլան որ ստեղծագործ արուեստի ներկայացուցիչն այս բոլորէն ընթերցող ճը ըլլայ:

(1) Այս հաւոր արտասանուած է 1894 Մարտ 4ին ի պատիւ Էտանն սը Կոնքուրի տրուած հաց-կերոյթի մը մէջ, որուն մասնակցած են վեց հարիւրէ աւելի գրագէտներ կամ գրասէներ եւ ուր խօսք առած են, Քլեմանտյէն գառ, Պ. Ռ. Փուամբարե, որ Համբայից Կերութեան նախարար էր, Ժոզէ Մարիա սը Հերեսիա, Համրի Սեար. Համրի սը Ռենիէի, Էմիլ Զոլա, Ալֆոնս Տոէս. Այդ տրուած զանգեմ, Քլեմանտ, հանրածանցօր եր իբր քաղաքական գործիչ, բայց՝ քեւ քանի մը յօդուածներ գրած էր արդէն, իբր գրագէտ դեռ յայտնուած չէր. խօսած է՝ իբր «ընթերցող», իբր «գրասէ», եւ այլն հաւոր, որ ընդհանուր տխուրացում պատահած է, երեւան հանած է կտրուկ ու հզօր ասեմբլանքին մէջ գտնուող լայնախոն ու հմուտ գրագէտ:

Ընթերցող, Հանդիսատես, Հատարակութիւն՝ ա՛մէն տեսակ արուեստի արուեստագէտներու, ամէն տեսակ մտածման մտածողներու, առ ալ տխուրաց մը չէ՞ իրօք: Անմիջապէս որ ձենէ մէկը կը գրէ, կը քանդակէ կամ կը նկարէ, ձենք կը վազենք, կ'աշխատակցինք մեր կրած տպագրութեամբ, մեր յուզմունքով: Գրքին էջերը կը դարձնենք, առա՛մին կ'ունկնդրենք, արձանը կը Հարցափորձենք, նկարին գաղտնիքը կը Հայցենք: Ո՛չ ծանաղիտական վերլուծութիւն, ո՛չ բարձր Համագրութիւններ. կը յուզուինք կամ ոչ, այս է ինչիւրը: Նախկա ցած ձայնով իրարու կ'ըսենք: Եւ չարտադրելու կարող մարդոց ահաւոր փոփոխութեն կը կազմուի մտահոգ ստեղծագործին չարչարանքը կամ Հրճուանքը:

Ան մեր վրայ կ'ազդէ, եւ ձենք իր վրայ կը Հակազդենք: Մենեմ ճառ մը կայ անոր գործին մէջ:

Ի՛նչ կ'ըսեմ: Մենք մտքողութեամբ Հոն ենք, որովհետեւ ո՛ր ձայն դատաւոր եւ աշխատակից ենք, այլ եւ «ձօտեղ»: Ինչ ալ ըլլայ, մարդուն Համար՝ ուսումնասիրութեան ձեմ նիւթը մարդն է: Ինչ որ զայն կը մտատանջէ, այն կենդանի խնդիրն է զոր իր մէջ խկ կը կրէ: Իր կեանքը Հրաշք մըն է, իր պատմութիւնը՝ ամէն վայրկեանի անակնկալ ճը, իր Խաղատաղիւր՝ խորհուրդ մը: Զանգեթի՛ր ինքզինքի, ըսաւ Նախնեաց իմաստութիւնը: Ան կը փորձէ: Հակառակ Գողգոթայի գիտին, ա՛ն՝ իր սեփական աշքին՝ կը թույլ կերտոնն աշխարհի: Ինչ որ կը Հարցնէ աստղերուն ուղղուած Հեռադիտակին, մարմններուն ներքնութիւնը խոզարկող մանաղաթական, ի՛ր օրէնքին մէկ մասնիկն է, ի՛ր ինքնութեան աւելի կատարեալ ծանօթութիւն մըն է: Գիտնալու ամբողջ Հետաքրքրութիւնը՝ գի-

տութեան եւ արուեստի այլ յաւիտենական քննութեան նիւթին վրայ դիտողութեան, փորձարկութեան, վերլուծման ջանքերու մէջ կը սպասուի:

Գիտունը կը կտրտէ, կ'անդամահատէ, կը տարբերակէ, կ'մտախոյզէ, կ'անէ կամ ջիղը մէջտեղ կը հանէ, օրկանն պաշտօնավարութիւնը, անոր պայմանները, օրէնքը կը բացատրէ:

Գրագէտը կուզայ ու իր հետախուզութիւնը կը կեդրոնացնէ գործող կեանքի մը վրայ, նուրբ վերլուծող, հզօր դիտող, գիտուն ինչքան ու է մէկը: Ան կը դիտէ մարդուն ապրիլը, մտածելը, գործելը, սիրելը, տառապիլը: Ան դիտել չէ որ կ'անդամահատէ: Կենդանի մարդուն մէջ է որ կը մէկ կըտրոյրը: Կը մերկացնէ ցաւոտ ջիղը, անոր սարուալը կը դիտէ՝ անոր նյւթումները նշանակելու համար: Կը տեսնէ հոգին որ ատելութեան ու բարութեան կոխի մը մէջ պատուաւորած է, ազնուացած կամ ստորնացած, որ գթութեան ճամբով դէպ ի արդարութիւն կ'երթայ, գեղեցիկութեան յուզմունքին ճամբով դէպ ի սէր: Անոր առջեւէն կ'անցնի փայլուն ու չարազուշակ թափօրը երազներու, յոյսերու, ուրիշ կը հետեւն իրենց անդուծ խորտակումները: Պատրանքներ, խանդավառութիւններ, ստուերներ, մեր մեծութիւնները, մեր թշուառութիւնները, մեր փառքերն ու մեր անկումները հրաշալան տեսարանով մը իր աչքին առջեւ իրարու կը յաջորդեն: Ան կեանքը կը պատմէ, ան կ'ուսուցանէ, կը խրախուսէ, կը մխիթարէ, մեզ խելայեղ քաշը կը տանի խուսափուկ խտէպին ի խնդիր:

Կը ճանչնա՞ք այս մարդը, էտմոն տը Կոնքլոր: Այս մաստանջ որոնո՞ղը որ, մարդկային հոգւոյն վրայ ճուռ, ցաւազին գիւտերու յուզմունքին մէջ կը խուզարկէ ամենէն ծածուկ ծայրերը, դողացող ձեռքով մը վեր կ'առնէ ճշող նեարդները, որ մարդկային չարքարանքին հանդէպ գթութեամբ դեղուն է ու մինչեւ իսկ կամաւոր բրտութեան մէջ արցունքներու բարեբար հակադեցեցութիւնը կը փնտռէ:

Այո՛, դուք կը ճանչնա՞ք այս վեհանձն, հրաբորբոյ, յամառ միտքը, որ ուսմիկ գոհացումներէն կը հրաժարի կեանքի աստճանշաւատ հետախուզման, ճշմարտութեան զուարաստան մալլճման համար: Դուք ապրեցա՞ք իր զգայութիւններով, իր տուայտանքներով, իր յոյսերով՝ մարդկային ժողովին մէջ, կամ, իրիկունը, կանթեղին սակ գլխահակ,

երբ ձեր ըով կուգար նստիլ այն որ եղբոր մը պէս ձեզի կը նմանէր: Այլ ազնիւ ընկերոջ հետ, ձեռք ձեռքի, արհամարհելով հայհուհներն ու հեղուութիւնները, բարձունքներէն իրգախօսէն կ'իջնէիք մինչեւ ամենէն խորը մարդկային ցաւին՝ ժաշտ ճակատագրին վրայ արձակելու համար անսքող լոյսը եւ մեզի ցոյց տալու համար թէ մեր ի՛նչքան կեղծաւորութիւններով ու ստութիւններով է որ ուրիշն ծողութիւնը կը գոյացնենք մենք:

Ճարտինա՛կ կեանք որ կը սկսի ուսումնասիրելով ժ՛՛՛՛. դարու սալոններու նըրաճիտ խօսակցութիւններ՝ գերագոյն վայելչագեղութեան մէջ այդ խռովիչ վերադայլին, ուր կուգար Մարտի Թերեզայի աղջիկը՝ իրականքներէն եւ ողբերգութեանց այդ շրջանին համար որ կառափնաստին ճամբուն վրայ ա՛յնքան ծաղիկներ ցանցէ:

Դուք է՛ն առաջ այդ մեծ գարը սիրեցի՞ք որով ճանաւանդ Պրանսան աշխարհի վրայ ճառագայթեց: Դուք զայն սիրեցի՞ք Փրանսական մտքի իր լիալիք մշակունքին, իր յստակ լոյսի դրականութեան, իր վեհանձն մտածման եւ թեթեւ փիլիսոփայութեան, իր զմայլելի արուեստին, իր հրապուրին ու դերաբեկութեան համար:

Ու յետոյ, երբ ժամանակին ոգին ձեզի վերջնականապէս կը տիրէ, երբ ձեր անձնական յեղափոխութիւնը կատարուած է, յանկարծակի պայթած ընկերական մեծ յեղաշրջումը պայքարի ձեւ սեփական տեղը կը նետէ ձեզ: Պէտք է որ ազնուօրէն ընկերանք գանգիլի գանակին գացող Պրանսայի թագուհւոյն հետեւորդներուն: Պէտք է որ նշովք արձակէք ոռնացող ամբոխին որ, արևունին մէջ, Թերմիտորին ու Պրեմէրին կը սպասէ:

Բայց արդէ՛ն՝ վստանդի մէջ գտնուող հայրենիքը ձեզի կ'աղղարարէ թէ թագաւորութեան մահէն յետոյ բան մը կը միայ ապատելիլ: Անիծելէ յետոյ այդ ժողովուրդը, դուք պիտի մեղքնաք անոր վրայ՝ անողոր, վալըպ, արևուշտ եղած ըլլալուն համար: Ու յետոյ հայրենի ստն պաշտպանութեանը համար անոր հետ մէկտեղ կուռելով պիտի արգահատիք այն ահաւոր թշուառութեանը վրայ ուր այդ բարբարոսութիւնը զայն մխրճեց, պիտի սքանչանաք անոր վրայ իր յանդգնութեանը համար, պիտի սիրէք զայն իր դիւցազնութեանը եւ յոյսի բարձր առաքելութեանը համար:

Այն ատեն է որ զայն պիտի ճանչնաք: Պիտի

գիտնաք որ մեր պուրժուական ճիշակութեան ներքև ինչպէս եւ նախկին արքունիքին փայլուն շնարակին տակ, մեծազորող զանգուած մը կ'եւայ խողովութեանց մէջ, որ մարդկութեան մաս կը կազմէ: Երկու փոքորիկ կ'մէջտեղ, պէտք է անդուռը խորազննել: Այդ արկածախնդրութիւնը ձեզ կ'ը հրապուրէ: 1864էն սկսեալ, Ժեռմիմիի յեղափոխական յառաջաբանին մէջ կը գրէ՝ «գրական ուսումնասիրութիւն, ընկերական քննութիւն»: Ու մեր սիրական աւանդութեան հետ մեր կապը վերահաստատելով, կը յայտարարէք թէ կը պատկանիք անցեալ դարու կրօնիմք, Մտրդիայնութեան: Եւ արարեալ մարդկութեան առաքեալն է որ ցաւազին ճամբուն լրաց թալլ առ քալլ պիտի հետեւի Ժեռմիմիի Լասոնթէօյի մինչեւ հասարակաց գերեզմանափոխին արհաւիրքը: Այդ մեծ կրօնքին հաւատացեալ ձը պէտք էր ըլլալ Էլիզային իբր օգնական ընկերանալու համար թշուառութեան ապուշացման մինչեւ հուսկ անաղուսթիւնը՝ գերագոյն անկումին անվախօրէն բերելու համար գերազանց գթութիւնը:

Բայց այդ ամբողջ, զոր անիծեր էիք, Հիմայ մեր սիրտը գրաւած է իր տառապանքով: Մարի - Անթուանէթի ասպտը իր խրոխտ ձեռքը Էլիզա բողն կարկառեց եւ այլ եւս չի կրնար զայն ետ քաշել: Եւ սակայն ճանչցա՞ք թէ ո՞վ էր այդ պըժ. դանք ազդող աղչիլը: Ան էր, այնպէս չէ՞, որ երգելով հետեւեցաւ դէպ ի գլխատաբեմ ուղղուող սայլակներուն, զո՛հերը նախաժողովէն ձայնը մտնելով, գլուխներուն ինչալը տեսնելուն ուրախութեան ստնգանքներով ջգաձգուած: Տեսնելով զայն վայրագ ու բիրտ, դուք զինք ատեցիք. անոր տառապանք ու տանջուիլը տեսնելով, եթէ արդէն իսկ չէք սիրեր զայն, արնուրէն կարեկից էք անոր: Ձեր ատեւութիւնը Հիմայ կ'ուղղուի այն զգուշութեան վայելուչ խաժանին, թերեւս աւելի վայրագ քան հարկեր տալիս առաջնական արխանարու մաքրելը, եւ որ առաքինիօրէն կը խնայ աղարտուած հոգւոյն, ՂԵՐՈՋՈՒԹԱՅ ԵՐԱՅԻՆ, ծախուած մարմնոյն լրաց, իր սեփական տիղմէն քիչ ձը բան աւելցնելով ամէն աղարտումի: Հիմայ՝ վերի խաժանուիին է որ կ'ուղղէք մեր նշողքը, եւ ինկած զոհերուն՝ վրէժխնդիր սէրը, գթութիւնը:

Այո՛, գթութիւն անշուշտ: Բայց նաեւ պարկեշտութիւն, ճշմարտութեան ձգտող արուեստին հանդէպ յարգանք: Գրիշով, վրձինով կամ դուրով

արտայայտել զապախարը, զայն որոշ ցոյց տալ է ճիշտ շրջագծովն այն բանաձեւին որուն հետ կը նոյնանայ: Ըստ որում գործիքին պարկեշտութիւնը յատկութիւն կը պահանջէ, մտածման անկեղծութիւնը իւր գործառնորը կը դարձնէ ստուրթիւններն առող լաւ — այնպէս չէ՞, Կոնքո՛ւր, — խեղափոխութեան հետապնդող ձը, զոր ճշմարտութիւնը կ'առաջնորդէ ամէն բանի վրայ տարածուող կարեկցութեան:

Ահա ինչու համար այն զրագետը որ թերեւս ինքզինքը կը կարծէ աշուտապետական հակադեցութեան պատկանող, միմիայն իր գիտուն պարկեշտութեանը ու արուեստագետի անկեղծութեանը՝ մարդկային թշուառութիւնը ծածկող քօղերը վրէժաւորելով, գթութեան աղաղակը խնկելով, թերեւս յեղափոխականէ ձը աւելին ըրած պիտի ըլլայ ապագային ընկերական մեծ հատուցումները պատրաստելու համար: Ան հոգիները կազմաւորած, կամեցող դարբնած պիտի ըլլայ: Կեսնքը պիտի ընէ մնացեալը:

Այսպէս, Վարպէ՛տ ու բարեկամ, դուք ընկերական գիտութեան գործ կատարած պիտի ըլլաք, ու նաեւ — Տի՛ նեղանաք — քաղաքականութեան գործ: Որովհետեւ բարոյախօսն ու արուեստագետը այլ եւս չեն կրնար իրարմէ անջատուիլ: Մեր դարը մարդկային ծանօթութեան միութիւնը հռչակեց: Միտքը, մի, այլ եւս չի հանդուրժեր անհաղորդ խորշկներու Հին բաժանումը: Գիտութիւնը պէտք չէ այլ եւս զատուի իր արուեստի արտայայտութեանէ: Նենս՝ Նեսուան բանաստեղծ ձըն է, Պալլաք գիտուն ձըն է:

Փլցնէնք ստութեան բոլոր ճիշտորմները: Կըռուինք այն բաւերուն դէմ որ կ'անջատեն, որոնցմով մենք իրար կ'անգիտանանք, որոնցմով մենք իրար կ'ատենք: Գիտունը կ'արհամարհէ զարկանութեան մարդը՝ «զուրաճացող» բառով զայն նշաւակելով: Միւսը իր վրէժը կը կարծէ լուծել հռչակելով թէ գիտութիւնը, յայնքն մարդը, անանկութեան յանգած է: Երկուքն ալ կը յարձակին քաղաքականութեան վրայ որ սակայն իրենց ծառան է լոկ, քանի որ իր պաշտօնն է անոնցմէ եկած ամէն արտայայտութիւն, ամէն յայցում ընկերական իրողութիւններով թարգմանել:

Ինչո՞ւ անխնայատօրէն իրարու դէմ գրգռել այդ մարդիկը որոնց միութիւնը լիակատար մարդուն կը

յանդի, Խնչ փոյթ որ գիտունը իր Հրաշալի մեքենաները կառուցանէ, եթէ գործաւորը աւելի ծանր շղթայով ծը անոնց գամուած պիտի ձնայ: Խնչ փոյթ որ ամէն արուեստի բանաստեղծը ճեղ վսեմագոյն բարձունքները վերացնէ, եթէ նորէն սեւ թշուառութեան ամենախոր փոսին մէջ ստիպուած ենք իյնալ: Խնչ փոյթ որ քաղաքագէտը անակնկալներու Հարուածով ճը իր երազն իրականացուցած ըլլայ, եթէ Հասուեցած ծարղը, երբացած ծարղը, որուն պէտք ունի Հրաշալի կառուցմանը Համար, գիտութեան ու արուեստի մեծ բարոյախոսներուն ձեռքով կ'ազնուած չէ:

Միացուցէք, միացուցէք ինչ որ մեր տգիտութիւնը բաժնած էր: Տուէք ճեղի գիտուններ արուեստի յուզմունքներ ունենալու կարող, դիտողութեան արուեստագէտներ, քաղաքագէտներ որ կարենան զգալ եւ գիտնան Հասկնալ: Տուէք ճեղի մարդիկ որ մարդկայնութեան սիրահար ըլլան:

Ո՛ր երկիրը, պարոններ, աւելի մեծ ջանքեր ըրած է քան Ֆրանսան՝ զեպի այս բարձր խաչալը: Չպիտի Համարձակէի ապացուցանել թէ քաղաքականութիւնը ճեղ աշխարհի մէջ առաջին կարգը դրած է: Քաղաքակիրթ մեծ երկիրներու գիտական ճշակոյթը գրեթէ Համարժէք է: Բայց կրնամ անվաստէն յայտարարել թէ իր գրականութեամբ, իր ամբողջական արուեստի Հրաշալուն ծաւալմամբ, Ֆրանսան ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը կը գրաւէ իր մտածման արտայայտութեանցը Հանդէպ:

Եթէ այս արուեստը անուրի զբօսանք ճը, մտքի խաղ ճը, անցաւոր զուարճութիւն ճը չէ, եթէ ինքզինքն արտայայտող քաղաքակիրթութիւն ճը, ընկերութիւն ճը, մտայնութիւն ճըն է, արուեստագէտը որ ինքնիրմով արժէք ունի արգէն, արժէք կը ստանայ նաեւ այն Հոգիովը զոր կը ցոյացնէ, այն զգայնութիւններովն ուր կը մկրտի, այն խաչալովն ուր կ'ապրի: Այսպէս՝ Ֆրանսական արուեստը, կարծես, լարեմը կը լուծէ անգոսնուած, զրպարտուած Ֆրանսային:

Ո՛վ, աւելի քան այն Վարդեսը զոր կը տօնախմբենք, իր աչնիւ բաժինն ունեցած է այս սքանչելի գործին մէջ:

Ան պիտի ներէ ինձի որ իր մասին բաւական չխօսեցայ: Ձե՛ի կրնար իր գործին պատշաճաբանեալ դատում ճը փորձելու անպակասութիւնն ու-

նենալ: Ծատ լաւ գիտեմ որ ատոր Համար որակուած չեմ:

Այդ հոստովճիւր կ'արձակէ արդէն այն «Ժիւռին» զոր Հոս աշքիս առջեւ կը տեսնեմ: Համախըմբումս այս ժողովին, ինքնաբերաբար գումարուած՝ Կոնքուրի մէջ Փրանսական դպրութեանց մարդուն իրակատար տիպարը ծափողջուներու Համար, բաւական պերճախօս է այսպիսի մեծարանքի ճը բարձր նշանակութիւնը յայտնի ցոյց տալու Համար ամենքին:

Ինչ որ դուք Հոս կը վկայէք, պարոններ, դուք զոր ամբողջ աշխարհ կը ճանչնայ, դուք որոնց ամբողջ աշխարհ կ'ունկնրէ, գեղեցիկ միութիւնն է իեանքի մը՝ արուեստի ամենաբարձր եւ ամենանշահաշնորհի յղացման ամբողջապէս նուիրուած: Ինչ որ կը պատուենք, յամառ գատունքն է, կեանքի գորութիւնն է ազնուագոյն իտեալին ի սպալ գրուած:

Ինչ որ բոլոր Ֆրանսայիք պարտին տօնախմբել ճեղի Հետ, քաջ գործաւորն է Ֆրանսայի մտածման գեղեցիկ գործիքին, փառքն է մտածողներուն, գրագէտներուն, վարպետներուն, որոնց զօրծը այսօրուանները կը շարունակեն եւ որոնք Փրանսական լեզուն մարդկութեան մէջ լոյս տարածող ամենէն Հզօր օրկանը դարձուցին:

Լեզու պարզութեան, յստակութեան, ճշմարտութեան, որ կը թուի մտածման կատարելալ կաղապար մ'ըլլալ ուր ամենէն նուրբ զգայնութիւնները, ամենէն բարձր յղացումները, ամենէն վեհանման Հաստատումները կուզան ինքնաբերաբար բանաձևուիլ: Լեզու ազատութեան, որ կապարձակուած մտքին կոչերով աշխարհն արթնցուց: Լեզու գթութեան, պայծառ արդարութեան ու խորին բարութեան, ուրկից կը բղխի մարդկային Համերաշխութեան ականակիտ ազբիւրը: Լեզու բարեկամութեան, լեզու սիրոյ, որուն բնական ներդաշխակութիւնը կրնայ, առանց իսկ առաջափակական կշռութեան, վսեմ յուզման կատարները վերացնել Հոգին: Լեզու պաշտուած բոլոր անոնցմէ որ անոր իրենց իսկ մէջ որոգիելը կը զգան, որ կ'ապրին զայն: Լեզու նախահայրերու, լեզու Հոգիին, լեզու որ մաս կը կազմէ Հայրենիքին: Լե՛յ, անկա՛ նոյն ինքն Ֆրանսան է, մեր ցեղին ոգին է, անյեպալին փառքն է, եւ Հակառակ գե՛շ օքերուն՝ անպարտելի լոյսն է, ա՛մուր խորիսին ապագային:

Գիւղացին հողը կը հերկէ, բանուորը գործիքը կը դարբնէ, գիտունը կը հաշուէ, փիլիսոփան կ'եւրայէ: Մարդիկ ցաւատանջ բաղիւսներով կը խուսեն կեանքի համար, փառասիրութեան, հարստութեան կամ փառքի համար: Բայց մենաւոր մտաւորը, գրեթէ, գործելով, անոնց ճակատագիրը կը սեւեռուէ: Ան է որ կ'արթնցնէ անոնց մէջ զգացումները որոնցմով կ'ապրին եւ զոր կը ճգնին ընկերական իրականութեանց մէջ սեւեռել: Ան է որ իր ձեռքով բանաձեւերով գանձը կը մղէ գործելու, արգարութեան, ճշմարտութեան մեծ հատուցումներն իրականացնելու: Ան է որ գանձը կը հմայէ դաւարագիւղ յոյսով որուն արբեցուցիչ կոչը գանձնք կը

քաշէ դէպ ի կեանք կը տանի: Ան է որ գանձնք կը մխիթարէ, կը վերանորոգէ, ու վերքերը դարմանելով՝ երէկուան յաղթածը վաղուան յաղթանակին կ'առաջնորդէ: Սրտերը կը բանայ, կեանքին խորը կը թափանցէ, մարդը մարդուն կը յայտնագործէ ու ճշմարտապէս կը ստեղծէ գայն իր խրդաճին ու կամքին մէջ: Մէկ օրուան, մէկ ժամուան համար այսպիսի գործաւորն եղած ըլլալ, պիտի բաւէր ամբողջ կեանքի մը փառքին:

Թող ասոր համար Կոնքուրները ողջունուին մենէ, ճեմարութիւն ամենքէն, առաջին կարգին վրայ այն բարի աշխատաւորներուն որոնցմով օր մը զպրութեանց Հանրապետութենէն ընկերական զեղեցիկութեան Հանրապետութիւնը յառաջ պիտի գայ:

“ Փ Ո Ք Ի Ի Կ Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Ք ” Ի Ն Ս Է Ր Ը⁽¹⁾

Աշխարհիս բաւական մասերը տեսած եմ: Բնավայրերու եւ մարդոց ո եւ տեսարան, երկրի ունէ գեղեցիկութիւն, երկնքի ունէ շքեղութիւն, մեծագոյն պատմութեան ո եւ է դառա իմ սրտիս մէջ ձննդավայրիս սիրոյն չկրցաւ յաղթել: Անոր կատարունքն բռնուած էի. այդ կատարանքը զիս կապումս պահէ: Փէն, Մառէ, Պօքսթ, մեր բարի հողին հաւատարմի մնացի: Ի՞նչպէս կրնայի դադրիլ սիրելէ մեր գեղազուն Փէնը, ուր կուրացուցիչ լոյսին մէջ շէկ հունձքերուն մեծ կոհակները կը փրփրին, մեր Մառէն՝ ամբողջ խոտերով, վայրի թռչուններով, աւազին մէջ խրած հօտերով լեցուն, ուր «սթիւն» գաւառակին միջոցով նեղակոր ջրանցքներուն վրայէն անդին կը նետուէի, որոնց եւ շատ

անգամ խորութիւններ ճանչցայ ի Քլաւ ինձի, մեր Պօքսթը, մեր կրանիթէ սրբիլի Պօքսթը, իր հեղեղատներով, իր ջուրերով, աշխարհէն մեկուսացած իր քաղցր հովիտներով, որոնց կ'իշխէ Արոյսաներու Լեռը, ուրկից կ'երեւան նանթի աշտարակներն ու Լա Ռոշէլի եւ Ռէլի փարոսները: Այդ հողը մերն է, մեր նախնիքները հոն խաղող կը քնանան, մենք հոն ապրեցանք ու հոն մենք ալ պիտի քնանանք՝ բարի գործը կատարելէ յետոյ: Անքն եւ նաեւ զգացումները, գաղափարները, կամքերը՝ ոչ ձեռքիս այլ եւս յեղափոխական մեծ փոթորիկին, այլ այդ հողին վրայ իրաւու յամբողջ բոլոր սերունդներուն համեմարաշխարհէ հարող այն զգացումներուն, գաղափարներուն, կամքերուն որոնց ամբողջութենէն կազմուեցաւ աշխարհւան Յարանան:

Մենք Վանտէցի ենք, բայց եւ կը պատկանինք ամբողջական Յարանային որ մեր բազուկներուն, մեր ուղեղներուն, մեր սրտերուն գործակցութեամբ յօրինուած է. մենք երէկ ամենքս Հանրապետական Յարանային մաս չկապեցինք, կ'ուզենք որ այսօր մենէ իւրաքանչիւր անոր յարի: Ընշուշտ, կ'ու-

(1) Ասիկա հասուած մըն է նախին գործարձ Բիւնմասո արհասանց, երբ վարչապետ եւ ներքին գործոց նախարար եր, 1906ի սեպտ. 30ին, իր ծննդավայր Վանսէի Լա Ռո-սիւ-Ունի փառանքով մեջ, իր նշանակեցումներն կողմէ իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթին: